

Den tid som kjem lik den som kvarv?

Bjørn Eidsvåg som tidssignal i nyare spiritualitetshistorie

Jan Ove Ulstein

Innsteg

I denne artikkelen etablerer eg eit slags «spiritualitetshistorisk» perspektiv på norsk kristenliv dei siste førti åra, og ser på korleis det har endra seg saman med samfunns- og kulturliv. Eg vil risse opp litt av den bakgrunnen for å gå litt smalt inn, og vidare vil eg bruke Bjørn Eidsvåg som indikator på korleis ei individuell utvikling hos ein songartist kan sjåast saman med tendensar i kyrkje, kultur og samfunn.

Eg viser til drøfting og framstilling av spiritualitet som fenomen og eige felt i denne boka. Det avløyser til dels det gamle «fromhetsliv», men er vidare. Eg tenkjer meg her eit signalement med fleire trekk. Spiritualitet er knytt til kva ein gjer og kvifor ein gjer det. Om vi kallar det ei åndeleg haldning med eit bestemt interiør, så vil det ytre seg i «eksteriøret», i «fromhetsformene», og det vil ytre seg og «indre seg» i ein kulturkontekst og gjerne innan ei form for kyrkjeleg samanheng. Det er skilnad på spiritualiteten i ein pinsekyrkjelyd og hos kvekarane, mellom bedehuskristendom og katolsk kristendomsform – for å nemne nokre døme. Det nye ved termen er nok at han også blir brukt om ikkje-kristen spiritualitet, og delvis også ein sekulær, om mønster i «det åndelege livet».

Ved å knyte framstillinga til ein sentral artist og utvalde offentlege trekk ved biografien hans vil vi gå langs nokre linjer i nyare norsk historie i kristen spiritualitet, innan den dominerande statskyrkjelege konteksten. Veggen går frå bedehuset ved overgangen til 1970,¹ til presteutdanning og begynnande artistkarriere på 70-talet i eit politisk radikalt miljø, vidare til konsolidering av artistkarrieren på 80-talet der vi finn ei meir kulturopen kristendomsform, og sist til den seinare Bjørn Eidsvåg i eit endra Noreg, kulturelt og religiøst.² Då har han etter eige utsegn³ bevega seg frå song-evangelist til open artist utan slik

-
1. Om bedehuset sin dominans i norsk kristenliv, og endringar i bedehusland, kan ein lese hos Olav Aagedal, *Bedehusfolket*, 2003.
 2. Sjå Pål Repstad, «Fra lov til lønnekammer. Religion og livssyn i dagens Norge», i Ivar Fønes og Lise Kjølrsrød (red.), *Det norske samfunnet*, 2010.
 3. Intervju i *Bud & Hilsen*, nr. 6/2011.

evangeliserande agenda. Samtidig brukar han mange av songane frå den første tida. Parallelt med denne materielle spiritualitetshistoria vil vi legge eit kultur-analytisk perspektiv på utviklinga i kulturen i same periode.

Det spesielle ved å velje ein songartist som blick eller orienteringspunkt er at her kan ein kjenne spiritualiteten att på lyden. Strengemusikken på bedehuset har ein heilt annan klang. Det same har den nye lovsongen.⁴ Vi kunne snakke om dialektfarge i spiritualiteten, ein viss tonalitet som slår ut i språkbruken. Den er ikkje utan kontakt med kvar ein høyrer heime, sett med musikksoziologiske briller.⁵ Ser vi det i folkekyrkjesamanheng, så er det spørsmål om kvar i kyrkjelandskapet dei mange kulturelle identitetane kan finne tilknytning for spiritualiteten sin. I den nyare norske ungdomsteologien talar ein med amerikansk aksent om «truspraksisar» som kan forme ein kristen identitet, t.d. Bård Norheim.⁶ Birgitte Lerheim⁷ har supplert dette praksis-perspektivet ved å vise at det dreier seg om forming også utanfrå, som ein så dreg med seg inn i kyrkjerommet. Det dominerande i ungdomsarbeidet i Noreg i dag er nok prega av det vi kan kalle «misjonar karismatikk light», og som kan verke økumenisk.⁸ Det er all grunn til å rekne med at desse ulike formingane påverkar val av kristen spiritualitet, og er med på å forme han. I tillegg har vi slike som er passive overfor organisert kristenliv, men likevel har si «private» tru.⁹

Vi vil legge drøftinga på siste fasen. Han er vanskelegast å definere, fordi han er ein flytande modernitet.

Ein karriere med kontekst

Eg har på litt uærbødig vis kalla Eidsvåg for tidssignal. Det kunne oppfattast som eit forsøk på «å ta» denne artisten, som var han ein usjølvstendig vêrhane i vinddraga i tida. Men det er heller eit kompliment. Han har betydd noko i det offentlege rommet frå 70-talet av. Han har vore med på å prege spiritualiteten for ein generasjon unge kristne på 80- og 90-talet. Desse er nok med han enno.

4. Sjå artikkel i denne boka av Tove Rustan Skaar.

5. Ruud, 1994, viser til musikksmak som kulturell identitetsmarkør. Ten Sing-ideologien frå 80-talet har programmatisk opna for at den unge skal få «ta med seg» sin musikksmak inn i Ten Sing-arbeidet og ta den i bruk der, sjå Johan Vilhelm Eltvik, «Ten Sing-ideologi», i Jan Ove Ulstein (red.), *Alle mine kjelder er i deg. Ei ressursbok for Ten Sing*, 1991.

6. Bård Erik Hallesby Norheim, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 2008.

7. Birgitte Lerheim, «Kyrkje som nettverk?», i *Halvårsskrift for Praktisk Teologi*, 26 (2009).

8. Jan Ove Ulstein, «Ungdomsarbeid i det postmoderne?», i Jan Ove Ulstein (red.), *Ungdom i rørsle 2. Faglege perspektiv og utfordringar*, 2004.

9. Sjå t.d. Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, 2010.

Seinare er han så offentlig eksponert som rockeprest at han er av interesse for mange, noko som interessa for han i pressa røper. Han har vidare vore svært synleg i det store feltet der kyrkja eksponerer seg på uventa område. Ved å vere i dette (pop)kulturfeltet som rockeprest har han utvida «kyrkjerommet» for mange.¹⁰ Han er den mestseljande artisten i Noreg. Biografen¹¹ seier det slik på baksida:

Dette er historien om Bjørn Eidsvåg, Norges mest populære artist. Denne åpenhjertige biografien fotfølger ham fra bedehuset i Sauda, via årene i Oslo og det radikale studentmiljøet på Menighetsfakultetet, og frem til utsolgte konserter Norge rundt. Vi blir kjent med presten som tjenestegjorde på Lier psykiatriske sykehus, en erfaring som satte dype spor og som førte til at Bjørn etter hvert blir sjelesørger for en hel nasjon.

Denne karrieren rekk over noko vi kan kalle fleire epokar i norsk kristen- og kulturliv. Han får med seg den sterke lekmanstradisjonen bestemt av bedehuset, og det på Vestlandet. Det er ikkje å ta munnen for full å seie at denne tradisjonen har prega norsk kristenliv i mange tiår som ei religiøs og (anti)kulturell potent rørsle. Bedehus- og vekkingskristendommen set skarpt skilje mellom utanfor eller innanfor, frelst eller fortapt, med skilje til «verda» og med omvendingsforkynning som speciale. Det er ikkje vanskeleg å bestemme kva slags spiritualitet som rådde der. Det er vekkingskristendom med tett miljø- og tankekontroll, livsstilpietisme, inderleg forhold til Jesus og å vitne for dei uomvende («O, la mitt liv om Jesus tale»). Politisk sett var bedehuset borgarleg, sjølv om det ikkje var tema før Kristeleg Folkeparti. I Sauda var det andre impulsar frå industribyen.¹² Den politiske radikaliteten kunne ha ei kjelde der. Organisasjonane på bedehuset hadde eit nasjonalt nettverk med landsorganisasjonar, egne blad og eige litterært krinsløp. Oppbyggingslitteraturen i desse blada og forlaga seier mykje om korleis spiritualiteten både ytra seg i praksis og var møblert innvortes. Bedehuset kunne vere vel integrert i kyrkjelyden og kyrkjelydsarbeidet, eller markere sjølvstende på ein konsekvent måte. Vi fekk også ein glidande overgang med frivillig arbeid i arbeidskyrkjene i byane. Då er vi over i fritidssamfunnet etter krigen.

Så er Bjørn Eidsvåg akkurat i den alderen då ein heil (student)generasjon vart påverka av den politiske vekkinga og unge kristne av den sosialetiske vekkinga, med sterkt nabolag til marxisme og sosialisme. Han starta eit opprør på bedehuset, med eit Ten Sing-arbeid der, noko som kan tolkast som ei romsleg

10. Se Randi Berge Svendsen, *Bjørn. En biografi*, 2007, 360.

11. Svendsen, 2007.

12. Jf. romanar frå Sauda i perioden. Tor Obrested, *Sauda! Streik!*, 1971, og Kjartan Fløgstad, *Dalen Portland*, 1977.

haldning frå dei som ikkje var fortrulege med denne forma for ungdomsarbeid. Kontrasten var ikkje minst musikalsk. I studietida på MF, frå 1972, møtte han eit heller radikalt miljø politisk sett. Mest markant får det nye uttrykk i slagordet for kristensosialistane, «teologisk konservativ, politisk radikal». Mange av dei viste til misjonsperspektivet som grunn for å tenkje radikalt om (handels)strukturane i verda, og dermed skifte skjema frå ein (borgarleg) individuell harmonimodell til å sjå etter «synd i strukturane» og dermed ein (marxistisk inspirert) konfliktmodell. Der er altså ei lenke tilbake til bedehuset i dette opprøret, og til dei gammaltestamentlege profetane.¹³ Ikkje alle meinte det var konsekvens i slagordet «teologisk konservativ – politisk radikal».¹⁴

Mange av desse kristensosialistane hadde bakgrunn frå bedehuset og Laget. Ein skulle tru at dei politisk radikale vart sterkare engasjerte i kyrkjeleg arbeid, og for mange skjer det. Men også kyrkja trer fram som borgarleg. Bjørn Eidsvåg driv sterk kyrkjekritikk i starten, frå debuten i 1976. Med vekt på t.d. nattverd inkluderte nyorienteringa gudsteneste meir enn småmøte. Her vil Bjørn Eidsvåg gå inn i den ideologien og utprøvande opne haldninga til kulturlivet og eigen generasjon som var typisk for Kirkelig Kulturverksted, som starta med gudstenestefornyng, *Forum Experimentale*. Då er vi i ei kultureksperimentell liturgisk rørsle som utvikla plateproduksjon¹⁵ med artistane sine, og som seinare har samla begge delar i kulturkyrkja Jakob. Delvis kan også Ten Sing-rørsla nemnast i same andedrag som døme på ein spiritualitet på ikkje-profesjonelt tenåringsnivå. På 80-talet utvikla dei ein «ideologi» som var dobbel radikal: «lav terskel og himmelhøye ambisjoner», med stikkorda Kristus, Kreativitet og ungdomskultur.¹⁶ Rørsla tek inn poplåtar i framsyninga si, og lét ungdomane bruke sin musikk-kultur og prege arbeidet. Vi er då i ei rørsle som dyrkar «det heile mennesket» og er deltakarstyrt. Dei fekk ta med si kulturskapte sjel inn i arbeidet. Skilnaden frå Kirkelig Kulturverksted, bortsett frå aldersgruppa, er at artistane ikkje vart dyrka. Alle fekk prøve seg. Det var ikkje berre den flinkaste som fekk dansenummer eller solistoppgåver. Det vart teologisk grunnlagt i likeverd, og kreativitetsfagleg grunnlagt i dyrking av det musiske som ein nødvendig prosess utan tanke på nivå. Trass denne anti-elitismen har Ten Sing-

13. Geir Gundersen sine bibeltimar frå Kyrkjedagane i Trondheim 1980 er døme på det.

14. Inge Lønning var sarkastisk og meinte det måtte vere ein inkonsekvens her. Men han sat i glashus som høgremann og lærar for ei ganske homogen gruppe (kristen)sosialistar. Der var det også ei gruppe som ikkje kom frå bedehuset, og som var politisk radikal og meir teologisk radikal. Dokka-kollektivet er døme på det siste. Det var ei gruppe som gav ut marxistiske arbeidshefte over aktuelle tema. Elles hadde vi *Forum for kristne sosialister* som ei årrekkje hadde sine sommarstemne. Det kom etter kvart til ei spalting hos kristensosialistane, kanskje mellom dei som engasjerte seg i kyrkjeleg arbeid og dei som prioriterte det politiske arbeidet. Men det er ikkje tema no.

15. *FXCD* er koden på utgivingane på Kirkelig Kulturverksted.

16. Sjå Eltvik, 1991ab.

rørsla rekruttert svært mange profesjonelle musikarar, og der er det ein parallell. Parallellen er å la kreativiteten falde seg ut utan sperre mot ein kultur og ei livserfaring utanfor det kristeleg definerte, samtidig som ein vil utfalde kristen-trua.¹⁷ Det er grunn til å rekne med at Bjørn Eidsvåg prega denne spiritualiteten. Kombinasjonen av populære poplåtar og songar til bruk i andaktane gjer han tenleg. Han var ein periode med i Ten Sing-utvalet i KFUK-KFUM saman med Helen Bjørnøy og Svein Harsten, og dreiv med kurs i låtsnekring (ca. 1990). På slutten av 90-talet, då *Treklang* skulle fornyast, hadde dei eit eige utval for å velje ut frå eit rikt og velbrukt Eidsvåg-materiale.¹⁸ Vi står overfor ein ny type spiritualitet der det liturgiske er framme, men like mykje som ei utfordring til og utfordra av kulturlivet, særleg musikk-kulturen, og som eit brot med livsstilpietisme og berøringsangst for den verdslege allmennkulturen. Det er dyrking av sjølvstende, ikkje disiplin verken «innover» eller «utover». Kirkelig Kulturverksted og Bjørn Eidsvåg utvikla seg til å vere ei røyst også i allmennkulturen på sine felt. Eidsvåg får ein posisjon prega av dette sjølvstendige i grenseland. Han er utradisjonell prest som rockar og utradisjonell rockar som prest. Han er ikkje heilt lett å fange. Det gir høve for fleire grupper til å ta han til seg.

Det skjer eit brot med Kirkelig Kulturverksted for Eidsvåg sin del. Dette er delvis organisatorisk grunna, men også eit visst forsøk på å frigjere seg frå rockeprest-inntrykket for å kome ut i den opne pop-marknaden. Då er vi på veg mot 90-talet. Som artist får han etter kvart ein gigantisk suksess. Samtidig utviklar han seg frå vere ein dyrka artist for ei bestemt gruppe til å kommunisere med eit langt større publikum. Teologien og profilen der blir annleis, og dei siste par åra har det vore spørsmål om han vil halde fram med å vere prest. Han vil ikkje kalle seg «personleg kristen». Spørsmålet er om opprøret no ikkje lenger er mot den borgarlege kyrkja og bedehuset, men meir sentralt: det ein prest er ordinert til å forkyne om evangelium og tru.

Ei slik utvikling ville ikkje vere i utakt med endringar innan folkekyrkja, frå spørsmål om ein er innanfor eller utanfor, til forsikringa om å vere innanfor uansett – utan å vere kyrkjegjengar? Det ville også vere meir politisk korrekt. I så fall: kvar er opprøret? Og kvar er spiritualiteten?

Vi skal sjå litt på endringane i kulturen i same tidsrom.

-
17. Denne tensingideologien er ei utgåve av kampen innan kristeleg ungdomsarbeid om plass til og grunngiving for «underhaldning» i kristen regi. Sjå Ulstein, 2004, for den historia. Ho inneheld også fleire av dei trekkja som er nemnde ovanfor.
 18. I *Treklang* 1996 er det 16 songar av Bjørn Eidsvåg. *Treklang* er songboka til Norges KFUK-KFUM, og blir redigert på nytt med jamne mellomrom. Det er sjølv sagt trekanten ånd, sjel og kropp som skal klinge saman.

Nokre strek av ei kulturell utvikling

Det skjer endringar i samfunnet og kulturen frå 70-talet. Om vi kan bruke sjumilsstøvlar i eit heller kjent landskap, så kan vi seie som fylgjer: Den marxistiske dominansen i media førde til ei utviding generelt i retning av å ta dei politiske vilkåra på alvor. I kyrkja møtte studentgenerasjonen motstand og skapte uro, men ein del av det han arbeidde for, slo inn generelt. Ein del av kristen-sosialistane sine hjartesaker blir tekne vare på av bispekollegiet på 80-talet¹⁹ der kyrkja tek ei meir politisk rolle. Det skjer også store endringar i ungdomsarbeidet som fylgjer den kulturelle utviklinga i fritidssamfunnet.²⁰ Seinare kjem den postmoderne kulturtilstanden, men den endringa skjer gradvis. Det er meir gjennomført no enn ved høgredreinga på 80-talet.²¹ Det politiske opprøret har dabba av. 68-arane er meir etablerte og kampen mot kapitalismen er ikkje som før. Dei fleste tilpassar seg den aukande velstanden og forbrukarsamfunnet.²² Eit venstrepolitisk alternativ til marknadsliberalismen finst knapt lenger, anna enn som røyser. Det betyr at marxistisk ideologi er like død som bedehuskulturen som hegemonisk storleik. Dermed er to av kontekstane til Bjørn Eidsvåg meir tilbaketogde kulturtilstandar. Det meir opne kyrkjelege ungdomsarbeidet har også fått nye utfordringar.²³ Dei gamle rørsleane er erstatta av trendar. Livssynsmarknaden er meir mangfaldig, dvs. tilbodet er breiare enn nokon gong. Individet har vorte til kjøpar og kunde og kan i prinsippet praktisere «drop and shop» frå den hylla som er tilgjengeleg. Det er på overflata.²⁴ Framleis er det postmoderne mennesket eit sårbart menneske. Det finst einsame og såra menneske i eit samfunn der vennskap skårar høgt som verdi²⁵ og det vellukka livet blir dyrka i media. Dagbladet har vorte forbrukarmagasin, men køa i psykiatrien er stor samtidig som plastisk kirurgi er vekstnæring. Alt dette gir ein heilt annan kontekst for religiøsitet og spiritualitet enn før. Ein står ikkje med lua i handa og tiggjar om Guds nåde, med nærgående spørsmål om den rette anger, men er heller ein sjølvmedviten forbrukar som unner seg alt godt «fordi du er verdt det».²⁶ Framleis finst bedehuset og kyrkjene. Mange fri-

19. Sjå Andreas Aarflot om Sør-Afrika og apartheid i artikkelen «Grunnlag og virkemidler for kirkens politiske engasjement. Replik til Kåre Willoch», i *Kirke og Kultur*, 92 (1987). Se også Kåre Willoch sin duplikk i same nummer.

20. Sjå Ulstein, 2004a.

21. Halvdan Sivertsen: «... at vinden ifrå høgre snart må snu ...». Det røper overgangen på 80-talet med venstreradikal kampberedskap mot fenomenet.

22. Sjå den nostalgiske songen om tidlegare radikalt engasjement, «En vakker dag», 2004.

23. Ulstein, 2004b.

24. *Passim*, t.d. Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes, «Ungdom og kristendom i ein postmoderne kultur», i Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.), *Vegar i vegløysa*, 2011.

25. Sjå t.d. Morten Holmqvist (red.), *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, 2007.

26. Sjå t.d. Dag Øistein Ensjø og Liv Ingeborg Lied, *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*, 2011.

kyrkjelydar er der og religionen er i endring.²⁷ Når den pietistiske og kyrkjelege dominansen er sterkt svekka, så har vi fått ei opning mot religion som går andre vegar enn dei tradisjonelle. Dei går helst utanom organisert religion, bortsett frå høgtidene og (kyrkje)konsertane.

Mange vil forklare endringane ut frå sekulariseringsteoriar. Det er for snevert, det må fleire typar teoriar inn.²⁸ Ein grunn er at det i sjølve omgrepet sekularisering kan ligge eit ideologisk spor: at det er ei uavvendelig utvikling mot eit religionslaust samfunn. Sjølvaste Peter Berger har teke sjølvkritikk for det, empirien viser at det var feil. Han trur ikkje lenger at pluralisme automatisk fører til mindre religiøs aktivitet. Men det var allereie registrert i nordisk kontekst. Göran Gustafsson tok allereie på 80-talet til å snakke om religiøs endring – utan å legge nokon verdidom på det.²⁹

Går vi til ein klassikar som nemnde Berger (*The Sacred Canopy*, 1969)³⁰, så definerer han sekularisering som ein historisk prosess i Vesten. Med startpunkt i mellomalderen definerer han sekularisering som den historiske prosessen der den eine institusjonen etter den andre reiv seg laus frå kyrkjeleg dominans. Det same gjaldt tanken. Litt før kom Berger sin partner i kunnskapssosiologien, Thomas Luckmann, med sin versjon av religionssociologi: *The Invisible Religion*.³¹ Utgangspunktet hans var ikkje den substansielle religionsdefinisjonen med sine institusjonelle kjenneteikn, men ein meir funksjonalistisk definisjon der mennesket av natur er eit religiøst vesen, og at det kjem til uttrykk på mange ulike måtar. Då snakkar vi ikkje om sekularisering i det heile, berre om formene til religionen og religiøsiteten. Desse er ulike i stad og epoke, endrar seg og kan dukke opp uventa.

Er samfunnet prega av sterke (religiøse) institusjonar, så får spiritualiteten preg av det. Er dei forvitra, så ligg vekta på individet – individualismen er også ein sosial konstruksjon om vi tenkjer med kunnskapssosiologane. Både eksteriør og interiør for ein spiritualitet heng i hop med kulturar eller sub-kulturar der det ein er og står for, treng støtte for å vere truverdig. Kyrkjeleg sett kan vi seie at tendensen har gått frå *communitas* (kyrkja, nattverdfellesskapet) til *so-cietas* (den sosiale foreininga)³² og vidare til *privatitas*.³³ Her kan vi med den

27. Sjå t.d. Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen, *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*, 2005.

28. Ketil Botvar, «Endringer i nordmenns religiøse liv», i Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, 2010, 24.

29. Göran Gustafsson (et al.), *Religiös förändring i Norden 1930-1980*, 1985.

30. Peter Berger, 1969. Utgitt i Noreg 1993 i dansk omsetjing frå 1974, *Religion, samfund og virkelighed*.

31. Thomas Luckmann, 1967. Norsk omsetjing 2004, *Den usynlige religionen*.

32. Sven-Erik Brodd, «Electronic Church and Web Community. Some Marginal notes to an Ecclesiological Problem», i *Toimittanut Sari Dhima: KIRKO TAIDE VIESTINÄ*, 2005.

33. Eg reknar med at dette nye «latinske» ordet forklarar seg sjølv.

tidlege Knut Lundby snakke om «referansetilhørighet», noko han seinare fann ikkje var verkeleg «tilhørighet».³⁴ Då kan det dreie seg om slike som har ein privat religiøsitet med t.d. kristent islett, utan å vere aktive i kristen samanheng, noko medialisering av religion bidreg til.³⁵ Botvar³⁶ viser til at Noreg enno har forholdsvis sterk kyrkjetradisjon, men svekkinga av kulturelt monopol har endra rollene og gitt ein generasjon som «utformer og modifierer egen tilhørighet».

Seinmoderniteten, eller postmoderniteten, forsterka vekta på individet. Allereie midt på 80-talet registrerer Pål Repstad ei «sekularisering på individnivå», som eigentleg viser seg å vere noko anna enn tap av tru.³⁷ Mange hadde vore i eit aktivt kristent miljø, men trekte seg anten heilt ut eller tilbake til ei privat form for kristendom, minus helvete. Denne privatiseringstendensen er i tråd med sekulariseringsteoriar, men kan like godt lesast som religiøs endring. Med Berger sin definisjon er det lausriving frå kyrkjeinstitusjonen.

Religion i det postmoderne kunne i si kristne form kallast ei radikal form for det allmenne prestedømet, der ein ikkje lenger er med i forpliktande rørsler, men vil vere fri til å velje, og velje om att. Der oppdaginga av det allmenne prestedømet i lekmannsrørsla gav rom for sjølvstendig forplikting til gudsordet mot tolkings- og maktmonopol frå presteskapa, er det nye eit signalement på langt større frislepp. Ein spør ikkje lenger prest eller teolog etter tolking, heller ikkje generalsekretær eller emissær. Eit popidol vil ha større definisjonsmakt i vide kretsar.³⁸

Pål Repstad³⁹ gir ei god oppsummering av tilstanden. Han teiknar biletet av ein religiøsitet med kristne innslag, men med avslappa forhold til religiøse dogme (heller meir lysglobe!)⁴⁰ og med avsmak for religiøs fanatisme. Men 2/3 av nordmenn er ikkje ateistar. Det gamle kravet om autentisitet (vekking, kulturradikalisme) er erstatta med noko leikande og utprøvande. Ein kristen ungdom er ikkje lenger redd for å skikke seg lik med denne verda. Vi har å gjere med eit generasjonsskifte,⁴¹ med unge endringsagentar og med ein politisk radikal elite. Om ein med Karel Dobbelaere i sekulariseringsteorien skil mellom

34. Knut Lundby, «Mediert religion», i *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn*, 10 (1997).

35. Sjø Repstad, 2010, 371.

36. Botvar, 2010a, 12.

37. Pål Repstad, *Frå ilden til asken. Studier i religiøs passivering*, 1984. Tittelen er illustrerande.

38. Sjø Ulstein, 2011, 86ff, og vidare om «fri» tolking av bibeltekster.

39. Repstad, 2010.

40. Vi har nok å gjere med ei utviding av det religiøse repertoaret – til å bruke alle sansane og heile kroppen. Det er ikkje nødvendigvis eit forfall. Det er å trekke inn trekk frå eldre felleskyrkjelege tradisjonar, til fortrensel for den tidlegare kognitive dominansen (doktrine). Ein artist må nødvendigvis sprengje teoretiseringa.

41. Sjø også Ida Marie Høeg, 2010, om religiøs tradering. Nye generasjonar er mindre aktive.

det institusjonelle, det organisatoriske og det individuelle nivået, så ligg no vekta på det siste.⁴²

Otto Krogseth stiller ei rekkje spørsmål og ein diagnose av relevans for temaet vårt.⁴³ Ein kulturanalyse vil vere kompleks, og han nyttar ein kulturhermeneutisk metode, der ein må investere sitt eige og sette det på spel i håp om at heilskapsutkastet gir mening. Han nyttar sjølv ei inndeling av nyreligiøsitet som sakralt fenomen: «veien innad, veien nedad og veien tilbake.»⁴⁴ Dei er tidstypiske. Han forstår religion som svar på at mennesket er eit mangelfullt vesen som treng å bli lækt. Det er altså ei utgåve av deprivasjonsteori han ser for seg, og brukar «syndefall» om denne grunnskaden. Den nyreligiøse søkinga etter frelse er sjølvutvikling, ein terapireligiøsitet som svarar til ein identitetsreparerande kompensasjons- og kriseteori. Då er postmoderniteten ikkje berre ein idyll, og hedonismen kan vere ein brutal og utru herre.⁴⁵

Bjørn igjen

Vi har no rissa opp ein del bakgrunn for vilkår for religionsutøving dei siste ti-åra. Vi skal no fylgje Bjørn Eidsvåg i karrieren hans og framkalle konteksten i songane. Det gjeld bedehuset – med brodd. Det gjeld radikal politisk utfordring – med brodd mot det etablerte borgarlege i kyrkje og samfunn. Det gjeld ei nyorientering i den postmoderne fasen, utan at vekta ligg for mykje på han som postmodernist. Han er ikkje mellom dei som vil re-sakralisere. Brodden er der heller mot dei som vil definere livet for andre. Eidsvåg står i ein «sjelesørgjarisk» tradisjon som også kan kallast terapeutisk.⁴⁶ Kan hende vekslinga refererer til ein overgang frå eit innanfrå-perspektiv, med refsing frå den eigentleg autentiske spiritualiteten, til eit perspektiv meir utanfrå. Det er songlyrikk framført av ein artist som først har feste i miljøet omkring Kirkelig Kul-

42. Repstad, 2010, 387f viser til Dobbelaere. Sjå nyansert framstilling av sekulariseringsteoriar, og vurdering av dei, hos Botvar og Schmidt, 2010.

43. Otto Krogseth, «Nyreligiøsiteten som kompenserende identitetsreparasjon: Et kulturanalytisk forsøk», i *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap*, 65 (2011).

44. Krogseth, 2011, 227.

45. Ivar Asheim seier om tendensen til å gli frå plikt og ansvar til menneskerettar i det globale samfunnet, så «presenterer det seg innbakt i ei bestemt livsform, *definert av ein samfunnsvitenskapleg behovsideologi*, medfører dette at *grunnperspektivet vert hedonistisk*. All læring må vera lystbetont». Sjå Ivar Asheim, «Adam, kvar er du? Danning og identitet i ein global tidsalder», i Birger Løvlie (et al.), *Danning, identitet og dialog. Festskrift til Jan Ove Ulstein og Per Magne Aadnanes*, 2009, 32.

46. Sjå Jan Ove Ulstein, «Rocka sjelesorg?», i Birger Løvlie (et al.), *Kirke Kultur Politikk. Festskrift til professor dr. theol. Bernt T. Oftestad på 70-årsdagen*, 2012. Krogseth, 2011, har den tendensen med som kjenneteikn på religion som reparasjon av identitet.

turverksted. Så blir det meir rockepresten som nasjonal sjelesørgjar og rikskjendis. Her er det teologiske forskyvingar det er verd å sjå nærare på.

Interessa er her både ein artist og aktør i norsk kristenliv og popverd som har *krav* på interesse,⁴⁷ og å sjå han i samband med forskyvingar i «tidsånda». I den seinare tida har han uroa ikkje berre «farisearane» i norsk kristenliv, men utfordra djuptgåande i sentral teologi. Samtidig vil venner seie at han har vorte ein sjelepleiar for velstands-Noreg.⁴⁸

Opprør og oppgjer

Bjørn Eidsvåg reiser heimanfrå og flyttar frå bedehuset. Vi skal sjå litt på opprøret, og sjå om noko flyttar med på lasset. Livsstilpietismen ser ut til å vere raskt tilbakelagt. Dermed er noko av eksteriøret borte og den truande er lenger ute i verda. I ein luthersk kallskontekst ville det ikkje vere farleg, men derimot i ein pietistisk avstand mot syndige kulturformer.

I plata *Inn for landing* (1976) har vi svært kryssande tendensar. Både på denne plata og på den neste, *På bakerste benk* (1978), er vi hos ein bedehuspoet, sentral lutheranar, men ein som har møtt verda og utfordringane der. Songaren ber om forlating for terror og forureining, og for at vi klagar på Gud etterpå. Underforstått: dette ansvaret kan vi ikkje springe bort frå («Fader forlat», 1976). Jesus viser oss at evangeliet er meir enn ord, og viser oss ansvaret vårt («Mer enn ord»). Bedehuset (og lutherdommen) sitt mantra kjem inn som kontrast, som ei velkjent motsetning i denne spiritualiteten. Det hjelper ikkje same kva vi presterer, tru åleine frelser oss («For ham er vi like», 1976). Dette skal levast ut i kjærleik, og songaren ber om hjelp til det, med takk til han som rettferdiggjør alle ved tru («Bønn om kjærlighet»). Oppgjeret med livsstilpietismen er her også, i songen om «Kristen livsstil», det er «kristen holdning». Så kast ikkje den første steinen, men sjå Jesus i din neste. Det skjer ikkje alltid, og kontrasten mellom ord og handling blir blodig ironisk («Tegn på kjærlighet»). Det er altså ei klar avvising av å gjere synd til nokre ytre levereglar, svika våre mot kjærleiken er der og stikk djupt. Det er langt meir alvorleg. Så alvorleg at songaren avsluttar den første plata med «Reservert lovsang», ein lovsong som slår inn til ein knust syndar, ville bedehusspråket ha uttrykt det. Han skrik i mørkret, ber Herren vise kven han er, men er redd for kva han skal få sjå når han ser kven han eigentleg er. Men han trøystar seg med at *Du* vart menneske og leid, og lova ein himmel og ein fred.

47. Sjå Norsk pop- og rockleksikon.

48. Helen Bjørnøy, i Svendsen, 2007, 360.

Dette er eit klassisk bilete på «den brotne» som i vekningsforkynninga ser at han treng frelse. Og han som i luthersk språkbruk er utsett for den dømande bruk av lova framfor Guds ansikt, ser «fordervelsens avgrunn i meg», og må stemme i dommen for så å fly over i det Guds fang som er nåde (Luther). Samtidig er plata ei teikn på korleis det er vanskeleg å få alt til å gå opp. Det er ikkje berre å ty til trua åleine når ulike former for svik står tett ved og utfordrar den konkrete kjærleiken. Kor lenge varer den freden? Songaren kvitterer for eit skjult omkved på bedehuset, «eg må no vere ein syndar», eller meir luthersk: samtidig rettferdiggjort og syndar. Han namngir nokre av syndene og er ikkje roleg for det. Og det slår inn, ikkje berre i ei syndserkjenning etter oppskrifta, men nær ein pressa identitet: «uroilig og utrygg på verden og meg selv.»

Eidsvåg gjer eit opprør i dei tidlege tekstene sine mot ytre livsstilskrav og borgarlege svik. Det siste gjer han endå sterkare på neste plate. Men her er det eit oppgjer med eige og andre sitt liv som heng att, og som blir med vidare. Opprøret har sine profetiske førebilete som vart tekne fram i den sosialetiske vekkinga, t.d. av Geir Gundersen. Då lyfter ein blikket utover seg sjølv, og ser kva som råkar andre, og gjer det til ein del av sin spiritualitet. Det er ein kur mot det sjølvoppteckne. Men det inderlege blir med, både om sjølvoppgjeret og som forkynning av nåde. På *bakerste benk* har meir av det enn kyrkjekritikk. Trøysta til den truande er:

Eg er større enn di redsle og tvil,
Dine grenser og spekulasjonar
Eg er større enn di tru og di von,
Dine meiningar og konklusjonar («Kvifor har du så lita tru»)

Bedehusevangeliet er også med i «Vet du ikke at du er rik». Det er i Jesus Kristus, trass alt svik. Det står ikkje på di fromheit, din livsstil, det gjeld trua på det frelsaren har gjort. Der har du fått livet.

Denne spiritualiteten er i det pietistiske kjerneområdet,⁴⁹ som er det norsk-lutherske kjerneområdet minus livsstils-uniformeringa og kulturmotstanden. Der er det bryting med lovfritt evangelium og kjærleiken sine utfordringar, og med eit menneskebilete som ikkje er patent. Det er for den del ei spenning mellom Rom 7 og 8, og innan Ef 2, 14–15, begge er viktige i den konteksten vi no snakkar om. Vidare er det ei tidstypisk utviding mot urett og samfunnsansvar. Det er fullt mogleg i eit luthersk skjema på 70-talet. Det ein kan spørje om, er om dette skjemaet blir for strengt i innsnevrande forstand. Det handlar om fokuset bestemt av Paulus sin kamp mot den trua som vil ha frelse (delvis) på vegne av (lov)gjerningar, og ein munk i ytste eksistensielle naud sine spørsmål om

49. Sjå også «Du har eit liv som er verd å leva», i *Treklang* (1996) nr. 193. Den songen kunne ha vore skriven av Trygve Bjerkeim.

korleis han skal finne ein nådig Gud. Desse erfaringane har fått sin sterke plass i desse fromheitstradisjonane. Det kan vere erfaringar som stiller andre spørsmål til tru og liv, og som opplever at desse spørsmåla tek for stor plass. Det kan føre til ein utvidande spiritualitet ut frå andre sider ved erfaring og menneskesyn, eller ei forkasting av denne fokuseringa som anten forkrøplande eller falsk.

I første omgang skjer det ei fordjuping og ei utviding.

Kroppen, sjela og tanken

Så blir songaren *Endelig voksen* (1980) og seinare *Passe gal* (1983). Det kan vere ein god kombinasjon for ein artist.

Då skjer det ei nyorientering. Han har vorte far. Han har vorte ein betre poet, dialekten gir han særpreg. Han drøymmer lystig om ein heilt annleis og frodig bedehusfest for ein i «dagen derpå»-tilstand, ikkje noko mindre enn forsmak på ein himmelsk bryllaupsfest med bedehusfolket som vertskap. Ikkje rart han har vorte lei av «håveprat». Alle modellar, kabalar og system bedreg, no ser han berre fragment («Revisjon»), livet lèt seg ikkje fange i slikt. Han legg på «Bønn for sikre teologer». ⁵⁰ Seinare syng han endå kvassare om det (i *Passe gal*), og: «Eg trur ikkje på tanken/ for eg kjenner stanken» («På leit», i *På leit* 1984).

Opposisjonen er nok mot alle firkanta tankar som attpåtil vil kontrollere andre. Det er altså opprør i det. Det gjeld nok både teologien og politikken, endå han syng om både teologi og politikk i framhaldet, men ikkje i lærande skjema. Det er tankepolitiet («Håveprat») som forsvinn med livsstilsvaktarane («Snill gut»). No heiter det: «Kjenn pulsen slår/ Bruk sansane dine/ Det e'kje alt du forstår/ Det e'kje så viktig/ Kjenn koss du har det/ La det få bobla/ før håve ditt tar det» («Lev og la leve»). Det minner meir om trekantteologien ⁵¹ i KFUM og Ten Sing-ideala, eller MGP: «La det svinge, la det rock'n roll». Han ristar laus i kropp og sjel. Eller meir religiøst grunna: «Bruk alt du har fått, du er unik, du er flott/ Bruk dine sanser, bruk alt du vet/ Gud har gitt deg en frihetsdrøm/ Kast deg uti og legg på svøm» («Bruk deg», 1983). Det høver for Ten sing.

Då er vi eit stykke unna «fordervelsens avgrunn». Menneskebiletet er meir samansett, det går meir på frigjering her og no.

I denne fasen er Bjørn Eidsvåg prest ved ein psykiatrisk institusjon. Han viser til kamp mellom tankar og kjensler. Det er kamp om identiteten. Songane utvidar omkrinsen, det blir meir menneskelege relasjonar og meir ved den enkelte. I det heile kan vi med ein klisjé seie at songane har kome nærare livet,

50. Teksta er av Rolf Tofte.

51. Det heile mennesket, forma i trekantsymbol: ånd, sjel, kropp.

men dei er også nærgående når det gjeld møtet mellom tru og liv. Det kan vere både presterolla og trua som er under press i «Klovnar» (1983), der tvilen på forsikringa om Gud sitt nærvær slepp taket først når dei ser ein statue le. Det nærgående personlege kjem fram både i songar om tvil (t.d. «På leit», 1984), han er der «ein truande tvilar». Men han blir funnen, dregen opp frå sjølvforakt og «fordervelsens grav» og får sett sine føter på fjell («Føtter på fjell», 1984). Bjørn syng på den plata om «Barn av liv og død»: «kraften har me henta i vin og brød/ Me smakte på døden og fikk liv i kveld.»

I denne perioden kjem «Eg ser». I det heile er det no Eidsvåg slår igjennom utanfor den første kretsen. Som det står i Norsk pop- og rockleksikon:⁵²

Bjørn Eidsvåg er respektert, populær og provoserende. Han er en uredd artist som har gitt det kristne budskap en ny dimensjon. Han er den syn-
gende teologen som taler til lyttere i alle samfunnslag og som virker tro-
verdig også på ikke-troende. Fra å være en modig forkynner for en smal
menighet er Bjørn Eidsvåg blitt en kommersiell låtsnekker av klasse,
med hele folket som sitt publikum.

Den opnare kampen i liv og tru gjer inntrykk. Det betyr ikkje her dyrking av tvilen. Det er meir det opne visiret, tettare på livet, open på veikskapar, som gjer at folk utanfor dei aktive kristne sine rekkjer kan lytte også til dei mange forkynnande songane. Han har avvist utanforkontroll, og kontrollerer ikkje lyttaren. Profilen er menneskeleg, ikkje det utbreidde biletet av den trygge kristne med alt under kontroll og med stor peikefinger. Då kan ein lytte til songar som Kyrie (1984), som er open og Kristus-sentrert. Slik som han er, utan sminke, vaskar Meisteren føtene hans. Gjerne også det som er att av sminke.

Denne presteprofilen i rocka utgåve treng ikkje kalle tilbake ordinasjonen sin. Tvert om er det truverdig formidling av det ein prest skal formidle. Spiritualiteten er livsnær og kjempande. Frå songaren i kyrie-posisjon kjem fleire sentrale tekster: «Eg fekk pusta i din nåde, eg fekk evne til å sjå/ ditt bilde i min neste, eg fekk mot te å gå» («Du tok ikkje auene dine frå meg», frå *Vertigo* 1988), og han vil gjerne tenne «Et lys i Guds natt» (1988).

Vi har altså med ein spiritualitet å gjere som står i ein gudsrelasjon der opninga er vid mot fleire sider ved menneskelege erfaringar. Det kan kallast ein kultur og erfaringsopen luthersk spiritualitet med brodd mot «sinnets dørvoktere»⁵³ og som er fri frå verdsflukt. Denne spiritualiteten er ikkje karismatisk, ikkje ny-religiøs, heller i retning Ten Sing og Korsvei. Han har ein sterk gudsrelasjon, eit ærleg forhold til tru. Vidare vil han ha ein identitet i samsvar med kjærleiken, men ser mykje svik, også personleg. Han lever i det lutherske para-

52. Sjå 155.

53. Ralph Ditlef Kolnes, *Myten om det velintegrerte menneske... Essays*, 1998.

digmet med dom over seg sjølv og tru både på nåden og at Gud ser i nåde, også når erfaringane skulle tilseie det motsette. Erfaringane vil integrerast på ope vis, og vi ser ein pendel svinge mellom sjølvoppgjer og tru i tillegg til mange historier med portrett. Dette er biletet av mennesket som samtidig rettferdig og syndar, med kamp for å integrere erfaring, med avskaffa livstils- og tankepoliti. Teologien og spiritualiteten er der likevel tydeleg. Ser vi det frå synsvinkelen «truverdig», så er det denne miksen som gjer at mange oppfattar songaren slik truverdig og relevant. Truskampen går føre seg på ein kjent arena der interessa for det menneskelege er genuin, ikkje berre til strategisk bruk i ei forkynning. Mennesket er ikkje figur i ei samling glansbilete. Slikt blir det sjelesorg av, som hjelp til liv og tru.

Held dette paradigmet, eller blir det for travelt med ei «framand rettferd» og ein pressa identitet? Merkar vi ein overgang frå ein tvilar som trur til meir fundamental kritikk av systemet og ei fri-kopling frå det? Og kva slags spiritualitet er det han gir næring til?

Frå oppgjer til oppgjer til brot?

Eg er komen til 90-talet, der veldig mykje går på same viset. Eidsvåg vil inn i pop-verda, og greier det, men ikkje fordi han er betre på «Shallala» enn «Halleluja», tvert om. Han er best på Kyrie.⁵⁴ Han får inngang i pop-verda som rockeprest som vågar å snakke alvor. *Til alle tider* er ei gjennomført liturgisk plate, rosa av Håkon Moslet (1999)⁵⁵ som den siste gode plata. *Allemannslandet* er ei plate i det tidlegare skildra landskapet. Han er meir depressiv og melankolsk enn ei munter pop-stjerne. Her korresponderer han med mange. Når eg no vil sjå han i lyset av postmodernismen med sitt overflateliv, så ser eg nokre trekk (meir seinare), men han vik ikkje ein tomme frå realismen i at vi er sårbare menneske. Derimot ser eg at kritikken hans mot kyrkja og teologien er djupare. Sjølv har han i praksis, i songane sine, gitt alternativ utførd teologi. Han trer fram med god teologi innan ein kultur og erfaringsopen luthersk kontekst, der både menneskebilete og gudsbilete toler møtet med verkelegheita, slik ho er erfart. Og der vekta til sist ligg på at Gud er større enn tankane og erfaringane våre. Gud er god og tuktar oss når vi krenkjer nesten vår, men vaskar gjerne skiten av oss og byr oss vennskap, og gir oss ein «frihetsdrøm». Livet er eit vågestykke, «tabbane høre med», men trua pustar liv i gamle glør, i det minste i blaff.

54. Sjå *Til alle tider*. Det er ein cd for ein kyrie-songar.

55. *Dagbladet*, 23.10.1999.

Spørsmålet mitt til den siste fasen på 2000-talet er om desse glørne berre er gamle, og om dei har flytta heilt ut av kyrkjerommet. Er det sjølve det lutherske skjemaet terapeuten vil legge vekk?

Hausten 2010 «rasa» det ein debatt kring Bjørn Eidsvåg og hans forhold til kristen tru. I eit intervju i *Aftenposten* seier han:⁵⁶

Jeg kan ikke bruke ord som personlig kristen lenger, men vil fortsette med å kalle meg troende. Det å tro på noe er et prosjekt jeg heier på, men jeg knytter det ikke til Jesus og en tanke om frelse, å komme til himmelen eller fortapelse. Helvete er bare en konstruksjon for å true folk inn i trossamfunnet.

Men no dreier det seg ikkje berre om helvete, det dreier seg om heile konstruksjonen kristendom.⁵⁷ Det minner noko om Bono, som oppfattar religionen som Gud sin fiende,⁵⁸ men som likevel ikkje kan forståast utan den kristne livsorienteringa. På Twitter⁵⁹ protesterer Eidsvåg på at han ikkje trur på Jesus: «Jeg tar farvel med den kristne lære som krever eksklusivitet i forhold til kunnskap om rett og galt og viten om det hinsidige», «Enhver religion leter etter Guds vilje med oss, men ingen av dem har rett til å gjøre krav på han», «Jeg blir stående i min kristne tradisjon, men skal man elske sin neste som seg selv, må man innrømme sin neste retten til å velge en annen vei.»

I tekstene hans kan vi registrere ei mindre religiøs orientering i siste cd-ane. I enkelte tekster kan ein lure på kven som er «du».⁶⁰ Er det Gud eller t.d. partnaren? Når «du» har «fått deg ein sjølopptatte fjomp», eller «du med nåden, eg med skammen, åh koss vi dog passe sammen» («Savn», 2010), så kan det gå på begge deler, med omskrivinga av ein gammal salme. Begge deler er nær relasjon, det har med noko ein vil gjere opp for. Når frelse i livet etter døden er ute av blikkfeltet, og sidan vi har nok av helvete på jorda, så blir det att ei oppgåve her på jorda. Der er kjærleiken framleis større enn evna vår til å elske, og alle testament, gamle eller nye, kan på ingen måte vere det store biletet. Det har ingen sett («Fragmenter», 2010). Dei som har sett lyset altfor sterkt, er ein pest og ei plage. Nei, det dreier seg om «fragmenter/ det stora bildet e det

56. *Aftenposten Morgen*, 06.11.2010. Enklaste inngang til den debatten er nettutgåva av Vårt Land 9. november 2010, under overskrifta «Bjørn Eidsvåg: Klar trostale får dere aldri». Der blir Eidsvåg sitert frå Twitter. Referansane i det fylgjande er derifrå.

57. Himmelen er nok også borte, anna enn som eit empatisk håp for sorgjande, «Gud må det finnast».

58. Robert W. Kvalvåg, «Religionen er Guds fiende. Egentlig og uegentlig eksistens i U2s tekst-musikalske univers», i Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.), *Vegar i vegløysa? Ungdom, identitet og livssynsforming i det postmoderne*, 2011.

59. Sjå note 56.

60. Intervjuaren i *Bergens Tidende*, Ådne Lunde, gjer det same, 24.11.2001.

ingen som ser/ om ein så har lest all verdens testamenter». ⁶¹ Det hindrar ikkje ei gudstru, det kan vere å rette henne mot nesten, for å uttrykke det kristent, og elles rekne med at «tabbane høre med». Men fornekinga av fundamentalismen har vorte utvida til alle former for religion som vil kontrollere eller definere. Det gjeld også kyrkjereligionen, inklusiv kyrkjelæra. Kristendommen har ikkje patent på sanninga. Andre religionar kan vere like sanne, misjon er ikkje bra. Og det kristendommen lærer, avviser han til dels. Espen Ottesen iretteset han for det og meiner han har forlate den kristne læra. ⁶² Eskil Skjeldal seier at han går radikalt til verks på sjølve læra om frelse, og at han tek bort det som er ufråvikelege identitetsmarkørar for kristen tru: Jesu død og oppstode.

Eg lurar på om Eidsvåg har gitt opp sjølve det lutherske mønsteret. Det kan kome frå terapeuten og angraren, som ser eit trøyttande mønster. ⁶³ Det kjem han nok aldri bort frå personleg. Men han kan tolke det slik Olaug Nilssen refererer han at det er ei fin ramme for oppgjer som «mentalhygieniske øvingar». ⁶⁴ Sekulariserer ein mønsteret heilt, så blir Gud ein terapeutisk hjelpefigur utan eksistens, og det er dei menneskelege mentale ressursane dei utløyser, det kjem an på.

Kva slags spiritualitet?

For ein teolog ville det vere eit rimeleg krav å forvente ein samanheng mellom fragmenta, også for ein moderne profetisk kyrkjekritikar, men ikkje for ein postmoderne konstruktør av personleg religion. Om Bjørn Eidsvåg er der, så kan det ovanfor syngast vidare som eit godt motiv til trøyst for den som treng det. Og det kan veljast frå den kristne tradisjonen det som er viktig for den enkelte. Så kan den som vil, syngje med på «eg har gjort død til liv for deg» og stemme i ei kristen oppstodetru som ein eigentleg ikkje veit noko om. Slik kan «Fragmenter» (2010) vere uttrykk både for oppbrotet frå det religiøse formyndarhuset og eit teologisk program.

Dette er sjølv sagt ei trussetning i postmoderne ånd, og tolerant «liberal» teologi, der absoluttismen er absolutt forneakta.

61. I ein konsert 22.03.10 (Ørsta) introduserte Bjørn Eidsvåg denne songen som ein slags kommentar til helvetesforkynninga på bedehuset i Sauda.

62. *Vårt Land*, 28.10.2010, 48.

63. «dom øve eget liv/ et drepende dystert tidsfordriv», 2004, *En vakker dag*. Same cd, tittelsporet, er ein koseleg nostalgi for dei som har tapt sin første radikale kjærleik og rettferdige harme.

64. Intervju med Olaug Nilssen, «Suksessforfattar og nesten frelst», i *Kirke og kultur*, 116 (2011) 4, 287.

Det som blir att hos Eidsvåg av songevangelisten, er ikkje mykje – om vi skal tru hans egne kommentarar. Men det er att ei protestantisk inderlegheit når det gjeld relasjon. Det er vidare empati for det sårbare i livet, protest mot helvetet på jord, i noko avbleikt politisk radikal form (er han lunken⁶⁵, der også?), og protest mot dei som veit for mykje. Han prøver å synge fram det gode liv. Ein dose religion kan forsterke både velferdsstaten sin hedonisme og gi noko til dei som treng det mest. Det er svært mange som høyrer og ser han. Han har med seg eit stort publikum frå dei tidlege fasane, men har også vorte kul for ungdommen.⁶⁶ Han kan vere «akkurat den typen kristen som kan passe for mange».⁶⁷

Kva slags spiritualitet kan ein slik profil tene? Det liknar på Berger sitt syn på sekulariseringa. Sekularisering har skjedd i institusjonen kyrkje (som har vore utgangspunktet for denne inderlegheita) – når ein går til kyrkje to gonger for året (og ved livsritane). Teologi styrer heller ikkje tanken og livsorienteringa. Mennesket som «syndar», med svik og oppgjer for svik, er det plass til, det er inga postmoderne idyllisk framstilling av livet. Det er ingen glad nihilisme. Luckmann sitt syn på religion som endrar seg, men er med overalt, er ikkje langt unna. I så fall dreier det seg om ein sekulær kristendom, ikkje nyreligiøsitet.⁶⁸ Vi kan kalle det ein kulturkristen variant, der «hin enkelte» sporadisk kan gå inn i også dei klart kristne romma. Om det var ein total avstand her, ville Eidsvåg ikkje kunne synge *Eg ser*, eller lyttaren ta han til seg. Der er død og oppstode teke med. Om ein tolkar songaren strengt teologisk, med krav på konsistens (som Skjeldal), så slår Bjørn seg sjølv på munnen når han syng denne songen, og t.d. *Føtter på fjell*. Men ein kulturkristen kan bli «nesten frelst»⁶⁹ og elske salmar. Sjølv om ikkje trua og teologien pregar livet og tanken, kan ein dukke inn i soner som er ladde av tydeleg kristentru. Det høver eigentleg på det postmoderne signalementet om «shop and drop», noko som ikkje treng vere overflatisk, men kan tene den subjektive møbleringa av spiritualiteten, også der det er alvor. Og Eidsvåg er best på alvor. Humoren høyrer scenekanten til.

Om eg skulle ende opp med ei meir tabloid utprøving, så kan Bjørn Eidsvåg kallast denne vidt opne spiritualiteten sin fremste øvsteprest. Det er ei form for postmoderne allmennreligiøsitet med kristent preg. Han omfamnar alle, bortsett frå museumsvaktarane og tankepolitiet. Han er ikkje lenger ein prestek-

65. Sjølvkarakteristikk, om tru, i intervju med Olaug Nilssen i *Aftenposten*, 17.10.2009.

66. Kunsten å være kul. *Dagbladet*, 09.11.2010. «Eidsvåg er blitt hipsternes kjæledegge, som omfavnes av unge i kulturlivet ... blir humret fram».

67. Magnus Marsdal i enquete om Eidsvåg-koden, *Dagbladet*, 19.10.2008, 32.

68. Men i Krogseth si innsikting mot religion som reparasjon finn ein blink ved trøystaren Bjørn. Også kyrkjekritikken er det trøyst i for den som kan rive seg laus frå slike øydande mønster, jf. Sky, 2011.

69. Slik Olaug Nilssen, 2009, vart av Sigvart Dagsland. Ho kravde elles meir lødig teologi av desse.

lovn for verda, men ser gjerne ein statue le. Det er ingen grunn til å tru at han ikkje syng dei gamle songane med den største lojale innleving. Slik kan lyttaren ta til seg det som blir sunge, anten ein høyrer til den gamle kyrkjelyden av enno aktivt truande eller den sekulære kulturkristne som kan flytte inn i ein god salme for ei stund. Og det ville ikkje forundre denne skrivaren om Bjørn Eidsvåg sporadisk aktualiserer eit skript der presten atter dukkar opp i visene, om ikkje som songevangelist. Når det gjeld ein artist og songskrivar, så kan songen vere større enn meiningane. Er kjærleiken større enn evna vår til å elske, og trua større enn evna vår til å tru, så kan songen røre ved ei slik utviding. Og er Gud der, så gjer det godt for den enkelte konstruktør av eigen spiritualitet. Men det blir lite kyrkjereligion av det – om ein ikkje skulle «modifisere sin tilhørighet» (Botvar) til å inkludere trusfellesskap som full pakke, i kjøt og blod, med nattverd.

Discografi

- Inn for landing* (Kirkelig Kulturverksted, 1976)
- Bakerste benk* (Kirkelig Kulturverksted, 1978)
- Endelig voksen* (Kirkelig Kulturverksted, 1980)
- Live in Ny York* (Kirkelig Kulturverksted, 1981)
- Passe gal* (Kirkelig Kulturverksted, 1983)
- På leit* (Kirkelig Kulturverksted, 1984)
- Bjørns beste* (Kirkelig Kulturverksted, 1985)
- Dansere i natten* (Kirkelig Kulturverksted, 1986)
- Vertigo* (Kirkelig Kulturverksted, 1988)
- Tatt av vinden* (Norsk plateproduksjon, 1989)
- Alt du vil ha* (Norsk plateproduksjon, 1990)
- Til alle tider* (Norsk plateproduksjon, 1992)
- Allemannsland* (Norsk plateproduksjon, 1993)
- Landet lenger bak* (Norsk plateproduksjon, 1995)
- På svai* (Norsk plateproduksjon, 1997)
- Tapt uskyld* (Metropol, 1999)
- Hittil og littil* (Metropol, 2000)
- Tålt* (Metropol, 2002)
- En vakker dag* (Petroleum Records, 2004)
- Nåde* (Petroleum, 2006)
- Rundt neste sving* (Petroleum, 2010)

Litteratur

- Aagedal, Olav, *Bedehusfolket. Ein studie av bedehuskultur mellom 1980- og 1990-talet*, KIFO Perspektiv nr. 12. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2003.
- Aarflot, Andreas, «Grunnlag og virkemidler for kirkens politisk engasjement. Replik til Kåre Willoch» (og med duplikk av KW i same nummer), i *Kirke og Kultur*, 92 (1987) 3:153–156.
- Asheim, Ivar, «Adam, kvar er du? Danning og identitet i ein global tidsalder», i Birger Løvlie, Ralph Meier og Arne Redse (red.), *Danning, identitet og dialog. Festskrift til Jan Ove Ulstein og Per Magne Aadnanes*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2009.
- Berger, Peter, *Religion, samfund og virkelighed*, Oslo: Vidarforlaget, 1993.
- Botvar, Ketil og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Botvar, Ketil, «Endringer i nordmenns religiøse liv», i Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, Oslo: Universitetsforlaget, 11–24, 2010a.
- Brodd, Sven-Erik, «Electronic Church and Web Community. Some Marginal notes to an Ecclesiological Problem», i *Toimittanut Sari Dhima: KIRKO TAIDE VIESTINTÄ*, Helsinki: Societas historiae ecclesiasticae Fennica, 253–266, 2005.
- Eggum, Jan, Bård Ose og Siren Steen, *Norsk pop & rockleksikon: populærmusikk i hundre år*, Oslo: Vega forlag. Om Bjørn Eidsvåg: 155–158, 2005.
- Eltvik, Johan Vilhelm, «Ten Sing-ideologi», i Jan Ove Ulstein (red.), *Alle mine kjelder er i deg. Ei ressursbok for Ten Sing*, Volda: Møreforskning, 11–17, 1991a.
- Eltvik, Johan Vilhelm, «Forkynnelsen i Ten Sing», i Jan Ove Ulstein (red.) *Alle mine kjelder er i deg. Ei ressursbok for Ten Sing*, Volda: Møreforskning, 63–73, 1991b.
- Ensjø, Dag Øistein og Liv Ingeborg Lied, *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*, Oslo: Universitetsforlaget, 2011.
- Gustafsson, Göran (et al.), *Religiös förändring i Norden 1930–1980*, Malmö: Liber förlag, 1985.
- Høeg, Ida Marie, «Religiøs trading», i Ketil Botvar og Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, Oslo: Universitetsforlaget, 181–195, 2010.
- Holmqvist, Morten (red.), *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, Oslo: Kloster forlag, 2007.

- Kolnes, Ralph Ditlef, *Myten om det velintegrerte menneske... Essays*, Oslo: Genesis forlag, 1998.
- Krogseth, Otto, «Nyreligiøsitet som kompenserende identitetsreparasjon: Et kulturalanalytisk forsøk», i *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 65 (2011) 3–4, 217–213.
- Kvalvaag, Robert W, «Religionen er Guds fiende. Egentlig og uegentlig eksistens i U2s tekst-musikalske univers», i Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.), *Vegar i vegløysa? Ungdom, identitet og livssynsdannning i det postmoderne*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011, 139–160.
- Luckmann, Thomas, *Den usynlige religionen*, Oversettelse ved Gustav Erik Gullikstad Karlsaune. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2004.
- Lerheim, Birgitte, «Kyrkje som nettverk?» i *Halvårsskrift for Praktisk Teologi*, 26 (2009) 1, 24–34.
- Lundby, Knut, «Mediert religion», i *Tidsskrift for Kirke, Religion og Samfunn*, 10 (1997) 1, 3–18.
- Mysteriet Bjørn. Intervju med Bjørn Eidsvåg v/Inge Mørland, i *Bud & Hilsen*, 2011/6, 12–17.
- Nesje, Ottar, *Ten Sing – ungdomsarbeid i musisk perspektiv*, Hovedoppgave i Musikk ved Universitetet i Oslo, Institutt for musikk og teater. Avdeling for musikkvitenskap, Høsten, 1991.
- Nilssen, Olaug, *Nesten frelst av Sigvart Dagsland*, Oslo: Samlaget, 2009.
- Nilssen, Olaug, «Suksessforfatter og nesten frelst», i *Kirke og kultur*, 116 (2011) 4, 282–287.
- Norheim, Bård Eirik Hallesby, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2008.
- Norsk pop- og rockleksikon*. Red. av Siren Sten, Bård Ose og Jan Eggum. Oslo: Vega forlag, 2005.
- Repstad, Pål, *Fra ilden til asken. En studie i religiøs passivisering*, Stavanger: Universitetsforlaget, 1984.
- Repstad, Pål og Jan-Olav Henriksen (red.), *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*, Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
- Repstad, Pål, «Fra lov til lønnkammer. Religion og livssyn i dagens Norge», i Ivar Fønes og Lise Kjølørød (red.), *Det norske samfunnet*, 6. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010, 371–392.
- Ruud, Even, *Musikk og identitet*, Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Sky, Jeanette, «Når Gud blir en trussel», i *Kirke og kultur*, 116 (2011) 4, 267–281.
- Svendsen, Randi Berge, *Bjørn. En biografi*, Nesøya: Font forlag, 2007.
- Treklang*. 4. utgave 1996. Oslo: Norges KFUK – KFUM Oslo. I samarbeid med Norsk Musikkforlag.

- Ulstein, Jan Ove, «Ungdom i rørsle. Nokre trekk frå det kristelege ungdomsarbeidet si historie i Noreg», Jan Ove Ulstein (red.), *Ungdom i rørsle 1. Aktørar og arbeidsformer*, Kyrkjefag Profil nr. 5. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2004a, 11–42.
- Ulstein, Jan Ove, «Ungdomsarbeid i det postmoderne?», Jan Ove Ulstein (red.), *Ungdom i rørsle 2. Faglege perspektiv og utfordringar*, Kyrkjefag Profil nr. 6. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2004b, 7–18.
- Ulstein, Jan Ove, «Å lese med livet. Utvidande teksttolking», i Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.), *Vegar i vegløysa? Ungdom, identitet og livssynsdanning i det postmoderne*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011, 14–39.
- Ulstein, Jan Ove og Per M. Aadnanes, «Ungdom og kristendom i ein postmoderne kultur», i Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.), *Vegar i vegløysa? Ungdom, identitet og livssynsdanning i det postmoderne*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011, 7–11.
- Ulstein, Jan Ove, «Rocka sjelesorg?» i Birger Løvlie, Kristin Norseth og Jan Schumacher (red.), *Kirke Kultur Politikk. Festskrift til professor dr. theol. Bernt T. Oftestad. på 70-årsdagen*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2012, 93–110.